

CUPRINS

<i>Prefață</i>	9
<i>Introducere</i>	21
<i>Capitolul unu</i> MUNCITORUL MIRACOL.....	35
<i>Capitolul doi</i> AL TREISPREZECELEA OASPETE	63
<i>Capitolul trei</i> TELEVIZIUNE (ȘI BANI)	85
<i>Capitolul patru</i> „PROFESSIONE: AMICIZIA“ („PROFESIUNEA MEA: PRIETENIA“)	113
<i>Capitolul cinci</i> PAX TELEVISIVA ȘI EXPANSIUNEA FININVEST	145
<i>Capitolul șase</i> OPERATIUNEA MÂINILE CURATE ȘI INTRAREA ÎN POLITICĂ	171

<i>Capitolul șapte</i>	
BERLUSCONI INTRĂ PE TERENUL DE JOC	212
<i>Capitolul opt</i>	
BERLUSCONI LA PUTERE	249
<i>Capitolul nouă</i>	
BERLUSCONI ÎN AFARA PUTERII: CONTRAATACĂ	281
<i>Capitolul zece</i>	
BERLUSCONI A MURIT. TRĂIASCĂ BERLUSCONI!	310
<i>Capitolul unsprezece</i>	
VICTORIE	340
<i>Capitolul doisprezece</i>	
GUVERNUL UNUI SINGUR OM	312
<i>Capitolul treisprezece</i>	
PRELUAREA PRESEI	392
<i>Capitolul paisprezece</i>	
BASTA CON BERLUSCONI! (DE-AJUNS CU BERLUSCONI!)	414
<i>Mulțumiri</i>	453
<i>Postfață</i>	455
<i>Epilog</i>	465
<i>Bibliografie</i>	496
<i>Indice</i>	500

PREFAȚĂ

Versiunea în limba italiană a acestei cărți a apărut cu câteva luni înaintea ediției în limba engleză, cu doar puțin timp înaintea alegerilor din Italia din primăvara anului 2006. Modul în care a fost primită și soarta pe care a avut-o în Italia reprezintă o oglindire interesantă a stării culturii și a lumii mediatică italiene din timpul erei Berlusconi.

Recenziile efectuate asupra cărții au reprezentat o surpriză plăcută atât ca număr, cât și din punct de vedere al entuziasmului. În mod firesc, practic toate aceste recenzii au apărut în ziare și reviste care erau asociate fie forțelor de centru-stânga, fie celor considerate centriste și independente față de Berlusconi. Nu eram sigur despre modul în care vor reacționa italienii atunci când un străin le va povesti despre propriile lor activități, mai ales când este vorba despre o persoană pe care toți cei de-acolo fie o cunosc, fie cred că o cunosc foarte bine. În realitate, se pare că ei au găsit perspectiva americană a cărții – discuția despre media, despre bani și despre celebritate în lumea politicii, văzută în comparație cu personaje ale societății americane precum Ronald Reagan, Ross Perot, Arnold Schwarzenegger – ca fiind foarte revigorantă și uluitoare. Chiar și câteva dintre ziarele apropiate lui Berlusconi au scris articole ce citau anumite pasaje ale cărții, ca și când ar fi spus că, deși autorul nu era de acord cu Berlusconi, cel puțin el îl lua pe acesta în serios și îl compara cu personaje politice majore și foarte interesante.

Într-un mod destul de ciudat, multe dintre aceste recenzii au remarcat gradul de corectitudine, obiectivitate și imparțialitate al cărții – lucru ce în mare măsură m-a surprins. Eram îngrijorat de faptul că era fără îndoială cea mai polemică și mai partizană carte pe care am scris-o vreodată – o atitudine pe care am considerat-o și am reconsiderat-o adesea în timpul scrierii acesteia. Însă am ajuns la concluzia că erau anumite probleme în care nu puteau exista două versiuni de aceeași intensitate. Deși era posibil să nu ajungi la un acord cu privire la simpatia sau antipatia față de Berlusconi, era imposibil, după părerea mea, să ai vreo altă părere decât una complet negativă despre acumularea, într-o lume democratică, a unei puteri atât de mari în mâinile unui singur individ. Faptul că oamenii au catalogat cartea mea drept imparțială spune multe despre atmosfera aproape toxică a dezbaterii politice italiene. Atât forțele de stânga, cât și cele de dreapta apelează adesea la insulte personale. Într-o carte despre Berlusconi, autorul foarte rar se referă la acesta folosindu-i numele, numindu-l pur și simplu Regele Bananelor (ca în Republica Bananieră). Tipică acestor recenzii a fost una care a apărut în ziarul din Roma *La Repubblica*, în care scria: „Aceasta nu este o carte scrisă împotriva lui Berlusconi. Autorul nu îl urăște pe acesta, nu îl supraestimează și nici nu îl subestimează. Stille înțelege că spre deosebire de oricine altcineva, Berlusconi întruchipează marile revoluții ale erei postmoderne, puterea comunicării și a consumului... Nu este o carte răutăcioasă, însă datorită tocmai acestui lucru ea este cu mult mai devastatoare, fiind probabil cartea ce prezintă cea mai proastă imagine a lui Berlusconi“.

Volumul și-a făcut loc pe lista celor mai bine vândute cărți în Italia, iar când am mers acolo în timpul campaniei electorale, în rândul diverselor canale de știri italiene exista un profund interes pentru a mi se lua interviuri. Cu toate acestea, era extrem de evident faptul că, deși părea că toate posturile mici, regionale de televiziune erau fericite să-mi poată lua un interviu, nu a existat nici măcar o invitație din partea vreunui post național de televiziune a

statului și, desigur, nici una din partea celor trei rețele ale lui Berlusconi. Controlul politic asupra televiziunii italiene (mai ales în timpul lui Berlusconi) este total și de o disciplină cu adevărat militară. Producătorul principalei emisiuni de știri de la unul dintre posturile naționale de televiziune ale Italiei, aparent independent, La Sette (Șapte, pentru că este a șaptea și cea mai mică dintre rețelele naționale ale Italiei), mi-a spus că propusese invitarea mea într-una dintre emisiuni, dar gazda emisiunii a refuzat categoric această idee: „În ajunul alegerilor? Glumești?“ Gazda, Giuliano Ferrara, scria într-un timp discursurile lui Berlusconi și fusese ministru al guvernului, iar acum editează un ziar deținut de familia Berlusconi. Faptul că principala emisiune de știri de la cel mai independent post de televiziune este realizată de un angajat al lui Berlusconi vă poate face o idee despre cât de independentă este televiziunea în Italia. Ferrara a acceptat cu plăcere o dezbatere cu mine pe tema cărții și a lui Berlusconi în cadrul unui eveniment public, însă a înțeles instinctiv că, deși era în regulă să porți discuții libere în cadrul unui eveniment în fața câtorva sute de oameni, este cu totul altceva să ai o dezbatere liberă la televizor. El înțelege una dintre maximele lui Berlusconi: „Dacă ceva nu apare la televizor, atunci nu există“. Astfel, faptul că orice discuție cu privire la această carte a fost practic exclusă de la cele mai mari șapte canale de televiziune, care acumulează aproximativ 93 de procente din audiența televizată, spune cu adevărat multe.

În mod similar, un film documentar la care am participat și care a fost făcut pe baza cărții mele *Excellent Cadavers: The Mafia and the Death of the First Italian Republic*, a fost prezentat la televiziune în practic toate țările Europei în ultimele luni ale anului 2005 și primele luni ale lui 2006. Și totuși, cel de-al treilea canal de stat din Italia, considerat a fi și cel mai independent și cel mai afiliat forțelor de stânga dintre cele trei canale de stat, a decis să nu prezinte documentarul decât după alegeri, chiar dacă ajutase la finanțarea acestuia. Filmul se referă la atitudinea lui Berlusconi față de crima organizată doar în ultimele cinci minute din totalul celor

nouăzeci de minute ale sale, însă nu a apărut la televiziunea italiană decât la aproape doi ani după restul Europei și la mai mult de un an după alegerile din Italia.

La câteva luni după publicare, redactorul meu italian a primit o înștiințare de rău augur de la Palatul Justiției, în care i se cerea adresa mea oficială. Deși nu se specifica motivul, era un semn că fusese inițiată o acțiune judiciară împotriva mea și a editurii la care apăruse cartea. Italia este o țară în care procesele de calomnie pot fi judecate atât de instanțe civile, cât și de instanțe penale, existând, cel puțin teoretic, riscul de a petrece nouăzeci de zile în arest. Curtea cerea să mă prezint personal la Milano pentru a primi înștiințarea instituirii acțiunii penale împotriva mea și pentru a-mi semna numele în registrul inculpaților. În același timp, avocatul editurii ne-a explicat că va dura aproximativ șase luni până când vom afla natura acuzațiilor ce ne sunt aduse. Acest proces de înștiințare judiciară – prin care ți se spune că ai fost acuzat de ceva fără a ți se da explicații cu privire la motivele acuzației – pare similar cu începutul cărții *Procesul de Kafka*, în care doi polițiști apar brusc în dormitorul protagonistului pentru a-l ridica din pricina unor acuzații nespecificate. „Pesemne că cineva a împrăștiat minciuni despre Joseph K.“ – așa începe acea carte.

Șase luni mai târziu, am fost înștiințat cu privire la acuzațiile care îmi erau aduse. Trebuie să recunosc că am respirat ușurat atunci când am văzut alegațiile împotriva mea. În timpul lunilor de așteptare, între prevestitoarea „înștiințare judiciară“ inițială și expunerea efectivă a acuzațiilor, am avut parte de câteva ore de neliniște, întrebându-mă ce greșeli aș fi putut face în carte. Am depus eforturi considerabile pentru a garanta acuratețea faptică a cărții – plătind din propriul buzunar un cercetător pentru a investiga veridicitatea faptelor, care avea cunoștințe de italiană, verificând din nou fiecare aspect prezentat în carte, realizând apoi o a doua verificare a faptelor în Italia, prezentând cartea avocaților specializați în procese de calomnie de pe ambele maluri ale Atlanticului și, ca măsură de precauție, am cerut unui judecător în

funcție din Italia, care avea cunoștințe vaste și amănunțite cu privire la materialul cărții, să verifice existența oricăror posibile erori factice sau existența unor potențiale motive generatoare de acțiuni legale. Și totuși, pare într-un totuș posibil ca într-o carte de aproape patru sute de pagini și zeci de mii de fapte cu privire la sute de incidente și cazuri puternic contestate să fi amestecat numele unui inculpat cu al altuia, să fi confundat două cazuri foarte asemănătoare ce implicau multe dintre aceleași dovezi și inculpați principali, dar care au avut rezultate legale cu totul diferite. Și totuși, acuzațiile aduse împotriva mea de către Mediaset, conglomeratul media al lui Berlusconi nu implicau de fapt nici o eroare. În legea calomniei din Statele Unite, adevărul reprezintă apărarea supremă atunci când scrii despre persoane publice. Într-adevăr, într-un proces de calomnie nu este de ajuns ca un reclamant să arate că un articol de știri este greșit, ci el sau ea trebuie să demonstreze că eroarea autorului a fost realizată cu „malițiozitate“ sau prin „ignorarea flagrantă“ a adevărului. Cu alte cuvinte, legea americană privind calomnia admite posibilitatea ca un jurnalist cinstit să poată face câte o greșală din când în când și pedepsește numai acele cazuri extreme în care un autor nu a depus un efort susținut pentru a reda adevărul. Ba chiar impune un standard mai ridicat reclamanților care sunt persoane publice, permițând o anumită eroare în interesul încurajării unei dezbateri publice vii și libere.

Din păcate, în legea calomniei din Italia ceva poate fi adevărat și totuși poate în continuare să fie defăimător, iar avocatul editorului meu m-a avertizat că există un risc considerabil să pierdem procesul. După cum mi-a explicat un profesor în compararea legilor, legea italiană a calomniei derivă din vechile situații de duelare care aveau menirea de a proteja „onorabilitatea“ oamenilor și în care nu era prezent un interes deosebit pentru adevăr și pentru rolul canalelor media în viața publică. Pasajul în care sunt, chipurile, cel mai vulnerabil este unul în care menționez faptul că Fedele Confalonieri, cel mai bun și cel mai vechi prieten al

lui Berlusconi și omul care conduce Mediaset de când Berlusconi a intrat în lumea politică, a fost pus sub urmărire penală în 1993 pentru finanțare ilegală a campaniei electorale. Acest lucru este în mod indiscutabil adevărat, însă, după cum m-a informat avocatul, jurisprudența italiană a stabilit că dacă menționezi că cineva a fost acuzat de ceva – după care ulterior acesta este dezvinovățit de aceste acuzații – este de datoria ta să menționezi și acest lucru. Astfel, pasajul ofensator din carte era adevărat, însă era, chipurile, incomplet. În acest caz, am avut motive foarte întemeiate să scriu acest pasaj în felul în care am făcut-o. Încercam să descriu starea de spirit a lui Berlusconi în timpul verii anului 1993, atunci când s-a hotărât să intre în politică. Ca rezultat, am enumerat o listă de neplăceri pe care le-a suferit, una după cealaltă, care i-au creat senzația că era înconjurat de diverse amenințări, inclusiv arestarea unuia dintre directorii săi și inculparea lui Confalonieri, cel mai apropiat consilier al său. Dacă aș fi menționat că acest proces nu a avut nici un rezultat, nu aș mai fi reușit redarea momentului pe care încercam să-l prefigurez și pe care îl descriu ca fiind „cea mai întunecată zi din viața lui Berlusconi“.

Nu mi-a trecut niciodată prin minte că trebuia să menționez și eșecul acestui proces, odată ce am tratat rezultatul principalelor procese intentate împotriva lui Berlusconi și a asociaților săi undeva, pe parcursul cărții, atunci când avea sens expunerea acestor aspecte. Am explicat în mod clar că majoritatea proceselor intentate împotriva lui Berlusconi și celor apropiați lui nu au dus la nici un rezultat, discutând mai detaliat despre acele cazuri care au avut parte de un proces sau care au dus la condamnări. Am presupus că cititorul va deduce de la sine că Fedele Confalonieri nu a fost condamnat pentru nimic odată ce am menționat că el rămâne la conducerea imperiului Mediaset, iar condamnarea sa pentru niște acuzații serioase ar fi reprezentat o știre senzațională despre care m-aș fi simțit obligat să scriu ceva.

Faptul că nu am avut nici o intenție să-l denigrez pe Confalonieri reiese destul de clar din alte referiri la persoana sa. Cu doar o

pagină în urmă, mă refer la el ca fiind „unul dintre cei mai respectați consilieri ai lui Berlusconi“. Deși am omis faptul că el a fost achitat în cazul particular despre care am vorbit, am omis de asemenea și menționarea altor cazuri în care a fost inculpat și condamnat pentru acuzații similare, unele dintre aceste procese fiind încă în desfășurare. (Motivul a fost același: dorința de a nu-i copleși pe cititori cu detalii excesive.) Dacă aș fi avut intenția de a-l defăima pe Confalonieri, aș fi menționat că un fost membru al parlamentului italian a depus mărturie sub jurământ că atunci când Berlusconi a investit în afacerile imobiliare din Sardinia, Confalonieri a ajuns la fața locului cu o geantă plină de bani pentru a atrage de partea sa politicianii locali. Astfel, pasajul respectiv din această carte cu greu poate reprezenta un prejudiciu adus unui om neatins de aluzia unui scandal. (Doar pentru a evita ulterioare reclamații de calomnie, trebuie să clarific că această mărturie a avut loc în cadrul unei anchete parlamentare și nu a dus, după câte știu eu, la apariția vreunor acuzații împotriva lui Confalonieri.)

Desigur, dacă Mediaset era într-adevăr interesată în corectarea unei posibile proaste interpretări, compania avea multe alte opțiuni decât începerea urmăririi penale. Dacă Fedele Confalonieri ar fi contactat editorul italian și i-ar fi cerut acestuia o corectură, sunt sigur că am fi fost de acord cu plasarea unei erate în fiecare exemplar al cărții, atrăgând mult mai multă atenție asupra „erorii“ noastre (dacă poate fi considerată o eroare) decât atenția pe care a primit-o vreodată presupusul pasaj ofensator. Însă stabilirea adevărului nu reprezintă obiectivul unor astfel de acțiuni judiciare: menirea lor este pedepsirea și reducerea la tăcere a criticilor.

Bineînțeles că am fost conștient de această posibilitate atunci când lucram la această carte. Într-adevăr, intenționam inițial să scriu un capitol despre modalitățile prin care Berlusconi și anturajul său s-au folosit de legile prost scrise ale Italiei cu privire la defăimare pentru a-i intimida și a-i reduce la tăcere pe critici. Într-un anumit caz, principalul avocat al lui Berlusconi, Cesare Previti – un om condamnat pentru mituirea judecătorilor – l-a dat în judecată

pentru calomnie pe unul dintre cei mai buni jurnaliști de investigații de la una dintre revistele lui Berlusconi, Marcella Andreoli de la *Panorama*. Ea scrisese un articol excelent, extrem de bine documentat, despre rolul avocatului ca broker al puterii în timpul primului guvern Berlusconi. Încă o dată, Previti nu a arătat deloc faptul că Andreoli ar fi prezentat ceva eronat, dar, pe motiv că versiunea evenimentelor uneia dintre sursele sale a fost ulterior contestată de către o instanță italiană, avocatul a putut târăgăna acest proces timp de aproape zece ani. Între timp, jurnalista a încetat practic să mai scrie – și a renunțat complet să mai publice despre lumea politică italiană. Și totuși, deoarece compania lui Berlusconi a continuat să-i plătească taxele legale, și-a păstrat slujba, prizonieră și redusă la tăcere. Există mai multe asemenea cazuri în care jurnaliști (publicații și edituri) serioși, conștințioși au fost târâți ani de zile prin instanțele de judecată, fiind atrași către înțelegeri ce implicau sume importante ca despăgubiri legale, pentru niște acuzații ce sunt atât de nefondate, încât, în Statele Unite, nu li s-ar permite să treacă pragul instanțelor de judecată. Ferruccio De Bortoli, redactorul-șef al celui mai mare ziar al țării, *Corriere della Sera*, a fost dat în judecată pentru că a utilizat un termen peiorativ pentru avocat, *avvocatichio* (în esență, mici avocați), atunci când s-a referit la principalii avocați ai apărării ai lui Berlusconi, în care De Bortoli îi critica pe avocați pentru comportamentul lor scandalos în exercitarea rolului lor de apărători ai prim-ministrului într-o serie de procese penale, fiind în același timp implicați în scrierea și adoptarea legislației judiciare penale, pe care o vor folosi mai târziu pentru a-și scoate basma curată puternicul client. „Mici avocați“ pare a fi o catalogare prea ușoară pentru un comportament atât de reprobabil, însă procesul a avut o contribuție esențială, ducând la obligarea lui De Bortoli să demisioneze și la târărea acestuia prin instanțe ani de zile. Pe măsură ce adunam materialul pentru acel capitol – pe care l-am omis în cele din urmă din motive de spațiu –, un avocat al apărării din Milano, pe care tocmai îl interviewasem, mi-a spus la revedere folosind aceste

cuvinte: „Am sentimentul că ne vom mai întâlni cât de curând“, semnificând faptul că se aștepta să mă vadă din nou în calitate de client al său într-o acțiune de calomnie.

Desigur că este destul de stresant faptul de a fi subiectul unei acțiuni de calomnie intentate de un imens conglomerat media, care a utilizat unele dintre cele mai teribile metode de constrângere a jurnalismului, și care a transmis ani de-a rândul emisiuni în care a plouat cu muștrări, insulte și cu denigrări asupra presupușilor inamici ai proprietarilor săi. În fiecare zi, timp de mai mulți ani, compania Mediaset (ce purta atunci numele de Fininvest) a transmis o emisiune numită *Sgarbi Quotidiani* în care procurorii care îndrăzneau să-i cerceteze pe Berlusconi și pe asociații săi erau adesea numiți „ucigași“ și erau acuzați de toate crimele posibile și imposibile, atrăgând numeroase procese de calomnie. Într-un anumit caz, Sgarbi a citit chiar în direct o scrisoare anonimă, care s-a dovedit a fi complet falsă, în care procurorul-șef din Palermo era acuzat ca fiind responsabil pentru asasinarea unui preot care a fost împușcat de către Mafia. Sgarbi a fost găsit vinovat pentru defăimare, însă Mediaset a continuat să transmită emisiunea sa, care a avut același caracter injurios, timp de ani de zile. (Pentru că Sgarbi făcea parte din Parlament din partea coaliției lui Berlusconi, el nu putea fi inculpat pentru calomnie, așa cum sunt eu acum.) Astfel, a fi acuzat de către Mediaset pentru lezarea delicatului sentiment de onoare și a înaltelor standarde de integritate jurnalistică seamănă un pic cu a fi acuzat de indecență publică de către proprietarul celui mai mare bordel din țară.

Din păcate, în Italia există o vorbă populară, dar cinică, ce spune: *la legge, per gli amici si interpreta, per i nemici si applica*. Legea: pentru prieteni se interpretează, însă pentru dușmani se aplică. Italia a fost o țară în care puterea a dictat în mod tradițional tot ce a vrut ea și în care cei puternici rar au plătit vreun preț. Numeroși oameni din cercul de apropiați ai lui Berlusconi au fost acuzați, au recunoscut fapta sau au fost condamnați în cadrul unui proces pentru crime de o enormă însemnătate. Practic, nici unul